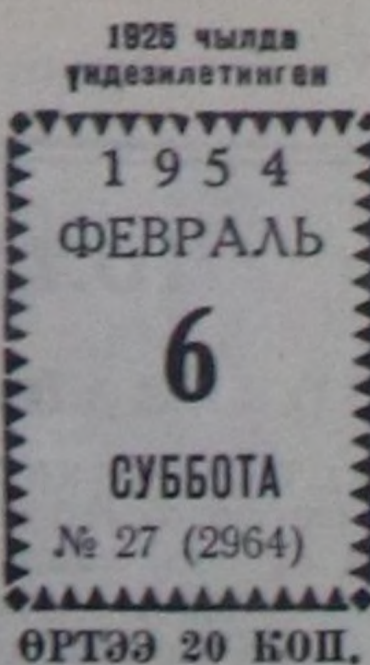

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

В. Кунаев. — Күүселдениң хыналдазы — чедишкнирнниң үндезини (2 арын).
Колхозтар тудугларында (2 арын).
О. Сапай. — Би-Хем районда партия чырыдышыкыны (2 арын).
Е. Лубошинова. — Уругларны

кижизидилгезинге ада-илерниң ролюн бедидер (3 арын).
В. Тока. — Хаак крозул массалыг калбартыр (3 арын).
Дөрт күрүнелериниң даштыкы хектеректер министрлериниң берлин чөвүлел хуралы (3—4 арыннар).

СОЦИАЛИСТИГ ЭКОНОМИКАНЫҢ ЧАА КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮНЧЕ

Бистиң чуртувустуң улустары Коммунистг партиязы болгаш Совет чазакты долгандыр сыйры каттыкша, Ада-чурттуң чаагайжылганы дээр ажилда, күрүнө планнары чедишкнирнниң күүседири дээр демиселге эгээртинмес күштерин үндүрүп турарлар. Бистиң чурттуң күчү-шыдалы соксаат чокка өзүп, совет кижилериниң материалдыг чаагайжылгасы бедил турар. Ол дугайы чокка чаа парлагыны үнген — «1953 чылда ССРЭ-ниң улус ажил-агыйының хөгжүлдээниң күрүнө планының күүсөлдээниң түңдөөлөрүнүн дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төд Статистика Эргелелиниң дыңадында кирген чургайлар тодазы-биле керчилеп турар. Бистиң чурттуң ажилчы чоннары 1953 чылда экономика хөгжүлдээниң болгаш ажилчы чоннарының чаагай байданының көдүрлүшкүнүнүн талазы-биле улуг чедишкнирнни чедиң алган.

чыларның хүрээлени калбарган. Улетпүр продукциязының асортиментини калбарган болгаш шынары бедээ. Продукцияның бот-үнезин чингедир талазы-биле чамдык базымнар кылдырган.

Мал ажилы бистиң областың көдээ ажил-агыйының кол адаыры болуп турар. 1953 чылда мал өстүрериниң күрүнө планын областың колхозтары күүсөдип шыдааннар, тодаргайлаарга: инек малды 102,2 хуу, хой болгаш өшкүнү 108,7 хуу, чылгы малды 115,7 хуу, хаваныны 140,4 хуу күүсеткенер.

Тарылга шөлү эртен чыдындан калбарган. Областың мурнакчы колхозтары байлак дүжүттү өстүргөш ажаап алганнар. Тараа дүжаалдазының күрүнө планы күүсетинген болгаш колхозтар тараа культураларының үрезинерин четчир санныгы уруп алганнар.

Үрүмкөп садар күрүнө болгаш кооператив саданынын бараан саарылгазы 1950 чылга деңизерге 80 хуу улгаткан. Барааннарының асортиментини элээн калбарган болгаш хереклекчилерни хандылары экижөөн.

Коммунистг партия ажилчы чоннарының илдепкейи болгаш чогаалдыкчы инициативазын партиязың XIX съездинин, СЭКП Төп Комитетиниң сентябрь Пленумунун төөгүлүг шийтирлерин болгаш партиязың база чазактын оон даразында үндүргени көдээ ажил-агый талазы-биле, калбак хереклектин барааннарының бүүдүрүлгезин калбартыр болгаш совет саданын дугайында шийтирлерин амыдыралга боттандырыныч угландырып турар.

Совет кижилер тургузукчу күш ажил-биле чедиң алган чедишкнирнни түңдөөш, ажил-агый болгаш культура тургузушкунунга чаа-чаа чедишкнирнни чедиң алырыныч шийтирлеп беденер. 1953 ажил-агый чылында илэрээн четчестерни шийтирли-биле чайладыры, күрүнө планнарын сан-даа, шынар-даа талазы-биле үлгерилг күүседири үлөтүрүнү болгаш көдээ ажил-агыйның ишчилериниң, бүү совет кижилериниң хүлээлгези болуп турар.

Партия, совет болгаш ажил-агый органнарының чугула сорулгасы болза, бүүдүрүлгө черлеринде четчестерни дүргөн чайладып, күрүнө планын бүү көргүзүлгөр талазы-биле күүседири дээр социалистг чарышты калбартыр болуп. Тудуг организациялары ам-даа багай ажилдап, областың ажилчы чоннарының улам өзүп турар негелделерин хандырып шыдаайын турарын барымдалаш, оларын ажил-чорудулганын экижидеринче, бүүдүрүлгезин болгаш чуртталганын тудугларын ажиллап кииреринче улуг кичээнгейни салыр херек. Ол ышкаш колхозтарын, МТС-терин, совхозтарын чаксы тарылгага үлгерилг белеткен хандырыныч улуг кичээнгейни угландырап ужурулуг.

1954 ажил-агый чылында совет кижилериниң чаа чедишкнирнни бистиң Төрөөд чуртувустуң күчү-шыдалы болгаш алдарын улам бедидер, найыралдыг улус демократиязының чуртары-биле болгаш өске-даа чурттар-биле садыг харызааны күштедирер арганы чуртка бээр.

Совет Эвилелиниң ажилчы чоннары улуг политиктиг кампания болуп ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдаарга белеткелдин үезинде чуртталга турар. Совет кижилер күрүнө эрге-чагырганың дээди органына сонгулдаарга чогаалдыкчы күш ажилчы чаа чедишкнирнни-биле, Коммунистг партиязы болгаш Совет чазакты долгандыр улам сыйры каттыжыкшыкы-биле ужуражырлар.

СЭКП ТК-НЫҢ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ЧЫЫЛДЫРГАНЫ СОВХОЗТАР АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Февраль 3-те Москвага, Кремльдиң Улуг ордузунга СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы совхозтар ажилдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы аятынган.

Чөвүлел хуралдың ажилында 2105 кижи, оларның аразында—800 совхозтар директорлары, 445 агрономнар, зоотехниктер, ветеринария эмчилер болгаш инженерлер, салбырларын болгаш фермаларың 166 эргелекчиси, трактор бригадаларының 100 бригадирлери болгаш комбайнлар киржиң турар. Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң аразында—совхозтарның партия болгаш комсомол организацияларының секретары, Министрстволарның, бүүдүрүлгелериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң ажилдакчылары бар.

Эртенгиңиң 10 шак. Кремль ордузунуң Улуг залын чөвүлел хуралдың киржикчилери дөла берген. Президентка эштер Г. М. Маленков, Н. С. Хрушев, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, А. И. Микоян, М. З. Сабуров, М. Г. Перухин, Н. М. Шверник, М. А. Суслев, П. Н. Поспелов, Н. Н. Шаталин олар көстүп келгенер. Чыылганнар туруп, партияны болгаш чазактын улуг тукчуларынга үргүлчүлөдиг адың чаксаашкыны-биле байыр чедирип турган.

Чөвүлел хуралдың президиумунда—ол ышкаш совхоз бүүдүрүлгелериниң мурнакчылары, бедик дүжүттү мастерлери, алдар-сураалыг хову ажилдакчылары, ногаачылар, малчынар, механизаторлар. Оларның аразында: Москва областың «Лесная поляна» совхозунуң директору, Социалистг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Ф. Голубаш, Ставрополь крайның «Большевик» деп үрелел совхозунуң бригадир-хойжуу, Социалистг Күш-ажылдың Маадыры Д. Т. Харченко болгаш өскелер-даа бар.

Совхозтар ажилчы экижидериниң дугайында СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалының күүсөлдээниң чоруп турарының дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Совхозтар министри эш А. И. Козлов кылган.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунун төөгүлүг шийтирлерин боттандыры дээр совхозтар ажилдакчыларының канчаар демисежип турарының дугайы, мурнакчыларын дуржулганың дугайы, көдээ ажил-агыйның бүү культураларының дүжүттүн болгаш мал ажилының продуктулуун бедилеринге совхозтарның төтүнмес аргаларының дугайы илеткелчин чугаалаан.

Коммунистг партияның ТК-зының сентябрь Пленумунун шийтирлерин совхозтарга чаа, улам-на бедик негелделерин салып турар. Тараа, картофель, ногаалар бүүдүрүлгезин дыка улгатырынын, малдың баш санын улам-на дүргөн өстүрерин

болгаш оон продуктулуун бедилерин хандырынын сорулгалары салдыган. Бо чылын совхозтар 1940 чылга бодаларга 2,2 ажыг катап хөй продукцияны күрүнөгө дүжаар ужурулуг.

Чер ажилының шалдерин бедик бүүдүрүлгү-биле ажиллаарының сорулгазын чедишкнирнни шийтирлеп турар эвээш эвес мурнакчы совхозтар чуртта бар. Эң эки ажил-агыйлар 100 гектар тарылга шөлүнү, шынааларын болгаш олар белчилерин бүрүзүндө 260 болгаш оон-даа хөй центнер сүтүү база 26 центнер эътти ал турар апарган. Чижээлээрге, Омск областа Северо-Любинск совхоз 100 гектар көдээ ажил-агый олар-белчиң черлеринден 315,5 центнер сүтүү алган.

Ынчалза-даа көдээ ажил-агый культураларының дүжүттүү куду болгаш малдың продуктулуу багай ажил-агыйлар ам-даа хөй. Чижээлээрге, Тамбов болгаш Пенза областарың бойдус-экономиктиг байдаллары барык-ла дөмай, а ыңчарга, Тамбов областың совхозтарының денеленден Пенза областың совхозтары 100 гектар тарылга шөлүнү, шынааларың болгаш олар-белчилерин бүрүзүндө ийи ажыг катап эвээш эътти болгаш 2,6 катап эвээш сүтүү ал турар.

Эң эки совхозтарын дуржулгаларына даянып тургаш, чокку үедө бүү-ле чыдып каап турар болгаш ортумак совхозтарын мурнакчыларын денеленге чедир көдүрер сорулга салдынып турар деп илеткелчи демделгезин.

Совхозтарның ажилдакчыларының күжеңишкени көдээ ажил-агый культураларының дүжүттүн бедилеринге база утланган турар ужурулуг. Чижээлээрге, бедик дүжүттү ал турар Краснодар крайның «Тихорецкий», Николаев областың «Красный баштанка», Днепрпетровск областың Буденный аттыг, Белорус ССР-ниң «Рось» болгаш өске-даа шак ындагы мурнакчы совхозтарын дуржулгалары көдээ ажил-агый культураларының дүжүттүн бедилеринге кандыг-кандыг улуг курлавырлар барын көргүзүп турар. Бо чылын совхозтар ногаалар болгаш картофель тарылганын дыка улгатырар болгаш дүжүттү чорукту эртен чылың денеленден ийи катап бедидер ужурулуг.

Хөвөң бүүдүрүлгезиниң, совхозтарга сад болгаш виноград ажилдарының улам ынайгы хөгжүлдээниң айтыргалары илеткелдин улуг черин ээлээн.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму болза, мал ажилының хөгжүлдээниң дыңадыр аргажок хожудуп каап турар чоруктарын узуткааннар, мал чеминиң быжыг суурун тургузарын, мал ажилынын продуктулуун бедилерин болгаш малдын баш санын дүргөн темпир-биле өстүрерин чедиң алырын совхозтар министрствозунга хүлээткен. Малдың продуктулуу чоруун бедилерин мурнундагызындан дыка дүргөн чедиң ал болуп дүжүлгезин дүжаалдазын дыка үлгөргөн эң эки ажил-агыйларның үлгөри көргүзүп турар. Новгород областың «Победа» совхозунга эртен чылдың дургузунда бир инектен сүтүү ортумак саалдазы 1282 килограмм улгаткан болгаш 5207 килограмм четкен. Эът, куш чуургаларының, дүктүү бүүдүрүлгезин болгаш күрүнөгө дүжаалдазын дыка улгатырарына совхозтарда улуг курлавырлар бар болуп турар.

Механизацияны, совхозтарын орудгалынын бедилериниң, оларны бедик билгилги тускай эртемнирлер-биле быжыглаарынын, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедишкнирнни непередириниң айтырылганы, а ол ышкаш мал кыштагылашыкынын чедишкнирнни чорударының болгаш чаксы хову ажилдарына белеткелдерин сорулгаларын министр тодаргайлап чугаалаан.

Эш Козлов бодунун илеткелдиниң төнүзүңгө эвилелдин болгаш республикаларын совхозтар министрстволарының ажилында четчестериниң дугайын чугаалаан.

Москва чоогунда «Лесная поляна» совхозтун директору, Социалистг Күш-ажылдың Маадыры эш Голубашка сөс берген. Ол совхозка сүтүү бедик саалдазын алган дуржулганы ол чугаалаан.

Челябинск областың «Петропавловский» совхозунун директору эш Каминский чаа техника-биле хандырткан Уралда ол улуг ажил-агыйның ажилының дугайын чугаалаан. Совхозтун барык-ла 30 муң гектар тарылга шөлүндө 160 ажыг тракторлар болгаш комбайннар ажилдап турар. Совхозтун шиягэ-дип алганы 10 муң гектар чаа болгаш кур черлерден баштайгы чылдарда гектардан 20—22 центнер чазын чажар кызылтасты алган. Совхоз бо чылын тараа культураларын тарыыр 3 муң гектар кур черлерин база шингээдип алып деп турар.

Тараа болгаш мал ажилдыг совхозтарның Алтай трестиниң директору эш Ангелев чаксы тарылгага белеткелдин дугайын чугаалаан. Трестин совхозтары күсүк агыс андарылганын планын ажыр күүсөдип, тараа, мал чеминерин, ногааларың болгаш сизгенериниң үрезинерин-биле хандырттыганнар. Мал ажилынын продуктулуун бедилеринге арганы бээр малдың шыктың чеминерин болгаш картофельдин бүүдүрүлгезин улгатырарына ужурулгалары хемчеглерин ажилдап кылган.

Москва чоогунда Горький аттыг совхозтун улуг агроному эш Филатов ногааларын бедик дүжүлдүн алырын дуржулганын солукшкан. Эртен чылын совхоз 400 гектар бүрүзүндө 362 центнер ногаа культураларын алган. 1953 чылда ногааларың дүжүттүү 39 хуу бедээн. Совхоз найсылаче 15 муң тонна ногааларын чоруткан. Ажил-агый продукцияны бот-үнезин 32 хуу чингетпешаан, миллион ажыг рубльдин камналагзын алган.

Февраль 3-түн кежээки хуралына ССРЭ-ниң Совхозтар министри эш Козловтун илеткелдиниң чугаалажып көрүүшкүнү үргүлчүлгезин.

Кировград областа ВКП (б)-ниң XVIII съездин аттыг совхозтун зоотехниги эш Олейник мал чеминиң быжыг суурун тургузары дээр совхозтун коллективиниң кичаар демисежип турарынын дугайын чугаалаан. Бо сорулга-биле чыл санында-ла сизген болгаш бөдүүн мал чеминериниң белеткелдиниң талазы-биле, хөй чылдыг сизгенерин болгаш хөй чылдыг сизгенерин болгаш шыктыг мал чеминерин өстүрериниң талазы-биле улуг ажилдарын чорудуп турар. 1953 чылда мал чеминиң сөвкеланың дүжүлдү гектардан 402 центнер четкен.

«Омский» деп үрелел совхозтун улуг зоотехниги эш Кохомский сүтүү бедик саалдазын чедиң алырын дуржулганын чугаалаан. Социалистг Күш-ажылдың Маадыры, РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутаты эш Мясникованы бригаданың кежигүнери, саанчылар эштер Фетисова болгаш Веденева олар 1953 чылда инек бүрүзүндө 5600 килограмм сүтүү саап алганнар.

Үрелел совхозу чоогунда турар колхозтарын болгаш совхозтарын малдың уксаазын экижидеринге улуг сөвкеланы чедирип турар. Сөөлгү 13 чылдың дургузунда совхоз Совет Эвилелиниң өске-даа районнарына 2600 ажыг үрелги инектерни саткан болгаш чоруткан.

Совхозтар министрствозунда тугусту совхозтарын талазы-биле ажилдарын механизациязын планнары чогуун, оон ужурундан оларын комплекскиңг механизациязын бергедээшкенин эш Кохомский шүүмчүлгезин.

Латвия ССР-ниң «Лорупе» совхозунун директору эш Кросовский бодунун саналыг совхозтун туруп келгенин он чылдарың дургузунда ажил-агый хөгжүлдээниң дугайын херчилеп турар солун фактыларын чугаалаан.

Кежээки хуралга ол ышкаш Эстон ССР-ниң «Вийсу» совхозунун директору эш Метс, Тимирязевский көдээ ажил-агый академиязын профессору эш Редькин, Казах ССР-ниң Тарангуль совхозунун директору эш Сеймулин, РСФСР-ниң Совхозтар министрлинин оралакчы эш Панников, Киргиз ССР-ниң «Джуан-Тюбе» деп үрелел-чыл совхозунун директору эш Демьянчук, Краснодар крайның «Восход» деп эът заводунун директору эш Дубинский олар санал бергенер.

Чөвүлел хурал бодунун ажилы үргүлчүлүп турар.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА КАНДИДАТТАР ДЕПШИДИЛГЕЗИ

Эрзин

САРЫГ-БУЛУН. (Телефон-биле). Эрзин районун Нарын бүүдүрүлгезинин инженер-техниктиг ажилдакчылары, ажилчынары, албан-хаакчытары февраль 2-де бүүдүрүлгезин дөлтөм клубунга чыгып келгеш, ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутаттыг кандидаттын депшидер дугайын чугаалашканнар.

Бүүдүрүлгезиниң хоочун стахановчузу эш Сарыг, мурнакчы ажилчы чораш эш Ломоносов олар хуралга сөс алгаш, Кызылдың №322 сонгулда округундан Эвилелдин Советинге депутаттыг кандидаттың С. К. Токаны депшидерин саналдааннар.

Хуралдың киржикчилери эш С. К. Токаны депутаттыг кандидаттың депшидин чуве чугаалаан эштерини саналдарын динимиттиг адыш чаксаашкынары-биле деткип, ол округка бадыладыр дугайында чөпшээрелин бээрин эш Токадан дилээнер.

Бай-Тайга

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районун машина-трактор станциязының механизаторлары январь 30-де болган нийти хуралына Кызыл-Мажалыктын №606 сонгулда округунуң талазы-биле депутаттыг кандидаттың, Кызыл-Мажалык МТС-тиң комбайнер-механиги эш С. К. Чавыдакты депшиткен.

Сонгулда

Сонгулда мурнунун хуралына сөс ал чуве чугаалаан прораб Кочков, механик Делег-оол, комбайнер Денгурок, тракторист Таныжак болгаш оон-даа өске эштер эш Чавыдактын ак-сеткилдиг күш-ажылын демделеп турган.

Националдар Советинге депутаттыг кандидаттың эш К. С. Чавыдакты депшидериниң хуралдан бир үн-биле шийтирлээн.

Чаа-Хөл

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Үрбүн суурун чурттакчы чоңунуң январь 30-де болган сонгулда мурнунун хуралында Сталин аттыг колхозтун даргазы эш Таваа-Самбу эге сөс-биле аятыкан.

Колхозчу эш Селен бодунун саналына РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, Шагаан-Аргының №2 ортумак школаның эш С. Ш. Дүжекти депшидер саналды үндүргөн.

Үрбүн суурун чурттакчыларынын хуралынан Националдар Советиниң депутатына кандидат кылдыр эш Дүжекти депшидериниң бир үн-биле деткээнер.

Хуралына Кызылдың №603 чөөн

сонгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидат депшидериниң дугайын чугаалашкан.

Тракторлар болгаш көдээ ажил-агый машиналары септериниң хүн нормазын үргүлчү 150 хуудан ажыр эки шынарлыг күүсөдип турар тракторист эш Коштай-оол сөс алгаш, Националдар Советиниң депутатының кандидаттың Лидия Тимофеевна Нурдинаны депшиткенин деткээ.

МТС-тин алдарлыг дарганы эш Долгих бодунун саналына эш Нурдинаның кандидатуразын деткиринче бүү сонгукчуларын кыйгырбышаан, чаксы хову ажилына белеткелди март 14 бетинде бедик шынарлыг бүрүн доозарын айткан.

Сүт-Хөл

СҮТ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районда Киров аттыг көдээ ажил-агый артелиниң колхозчуларының январь 31-де болган хөй кижи киржикчилиг хуралына райкууском даргазы эш Найданның допчу илеткелдиниң соонда, Чадааналазы №605 сонгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидат депшидериниң дугайында саналдар эгелээ.

Бир дугаарында эш Даржай сөс алгаш, Националдар Советиниң де-

пудатына кандидат кылдыр Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозтун даргазы эш Д. С. Настык-Доржуун депшиткен. Хуралдың киржикчилери ол саналды деткээнер.

Өвүр

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). Өвүр районун Дус-Дагда «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозтун малчынарынын, тудугчуларынын болгаш хову бригаданының бүү кежигүннериниң каттышкан хуралын колхоз даргазы эш Конгар аятыкан.

Колхозтун мурнакчы малчыны эш Бичелдей хуралга сөс алгаш, СЭКП обкомунун секретары, Сталинчы шаңналдык лауреады С. К. Токаны Кызылдың №322 сонгулда округундан Эвилелдин Советиниң депутатына кандидат кылдыр депшидерин саналдаан. Эш Бичелдейниң саналын колхозчу тараачынар чаксы эп-сеткилдиг улуг өөрүшкү-биле деткээнер.

«Совет Тываның 5 чыл ою» колхозтун колхозчу тараачынарынын Эвилелдин Советинге депутаттыг кандидаттың эш С. К. Токаны депшиткенин районун эмнелге коллективиниң ажилчын, албан-хаакчытары болгаш районун бүү ажилчы чоннары улуг өөрүшкү-биле чакгыс эп-сеткилдиг деткип турарлар.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиуму «РСФСР-ниң алдарлыг агроному» деп хүндүлүг атты доктаадып тургускан.

РСФСР-ниң алдарлыг агроному деп атты машина-трактор станцияларына, колхозтарга, совхозтарга, көдээ ажил-агый талазы-биле эр-

тем-шинчилел албан черлеринге болгаш көдээ ажил-агый органнарына тускай эртемниң аайы-биле 10 чылдан эвээш эвес ажилдап болгаш көдээ ажил-агыйның хөгжүлдээниг шыларангай алдар-хавыялды болган бедик билгилги агрономнарга тыпсыр.

Уругларның кижизидилгезинге ада-иелернин ролюн бедидер

Уругларның коммунист кижизидилгезин дэш улуг харысалга өгөдөгө, ылангыя оларның ада-иелерине база онаажып турар. Бистин уулу уста совет ада-ие бүрүзү бот-ботуун уругларын Төрөн чуртунга аар чок ынак, медресидиг, бес-седалашкынның түнелинде эш Овчаров школанын башкыларына, база өөреникчи огулу бодунга-даа ажыктыг дузаны чедирбээн.

Харын сөөлүндө билингени болза, хамааты Овчаровту, огу багай өрөнип турар дээш, база ооң кижизидилгезине ажылынга сагыш салбайн турар дугайында школага келдирткенге ажынып, бажынынга келгеш, огу эргини бак аажылалынын чаччылы—баг кур жүзү-биле «кижизидип» турган болган. Ооң уламындан ук оол өжөш, багай чачылга өрөнип калган. Хамааты Овчаровтуң ажы-төлүнгө багай аажы-чачын дугайында школада төрөлдөр комитети, Курбанкын проф-звилел организациязы каш удаа боттарының хуралдарына чугаалажып келген.

Бичалзак, хамааты Овчаровтун талазындан огулу кижизидилгезине ажылынга хамаарылгазы өскөрүлбөз, биэги-ле хөвээр артып турар. Ооң кадайы бодуну хуу хөвөөнө хөй хандыкканы-биле огулу өрөдиге-кижизидилгезинге ажылынга база-ла дуза катпайн, хөй чегре меге аазашкыннары башкыларында, өскө-даа организациаларның мурунуга кылып, ооң-биле бодунуң шынчы эвесин көргүзүп турар.

Устүндө Овчаровтар ышкаш чет-пестерлиг чамдык ада-иелер чүгле бистин школада эвес, өскө-даа школада бар. Шынында совет ада-ие бүрүзүгө уруглар дээрге, артык чүктөшкү эвес, а харын өөрүшкүлө болгаш аас-кежик болуп турар. Ындыг болганда ада-ие бүрүзү чаш уругларын школа назы чедир азырап, өстүрери-биле кызыгаарлатпайн, оон ыдайгы кижизидилгезинге ылангыя школага өрөнип киргениден эгелээш кичээнгейни салып, боттарының ада-ие харысалгазын улам бедиткен турар ужурулуг.

Боттарының өөреникчи уругларының өрөдигезин тооп херексөөс чорукту ада-иелерин талазындан дүргөн узуулап, өөреникчи бүрүзүчү чедиркини өрөдигези дээш чү-бүрүчү доктаамал кичээнгейни күштөлдөргө чугула.

Мынчангаш школа болгаш башкылар-биле харылааны быжылары ада-иелерин чугула сорулгазы болур болгаш өрөдиге-кижизидилгезин херезинге ниити дем-каттыжышкынның күженишкени үндүрүп тургаш, ынаарда ам бис өрөдиге талазы-биле эки түнелдерни чедип ап болур бис.

Е. ЛУБОШНИКОВА,
Кызылдың № 5 эге школасынын башкысы.

Хаак крозун массалыг калбартыр

Бүгү-эвилелдиг хаак крозу январь 1-ден эгелээ болгаш анаа киржери-биле туртуң бугу комсомолчулары, аныктары калбак шимчээшкенин белеткелди чорудуп турарлар.

Бүгү-эвилелге чарлатынган массалыг хаак крозунга бистин областыг бидүрүлгелеринин, өрөдиге, албан черлеринин, МТС-теринин, совхозтарнын болгаш колхозтарнын хөй-хөй комсомолчулары, аныктары киржип турарлар. Анаа белеткелди областыг элээн хөй районнарында комсомол организациалары кышкы спорт сезону эгелээринин муруну чарымдан бээр чорудуп келгенер.

Бо талазы-биле районнардын хөй нуруузунга комсомол активтеринин 6 хонуктуг тур семинарларын эртиргилээ болгаш анаа кросстун практиктиг хаактаашкыннарын уйуушкуннерин организастаан. Болуп эрткен район семинарларына Тес-Хемнин, Би-Хемнин, Чаа-Халдук, Тандын комсомол активтери илпейлиг киржилгени көргүскөнөр.

Кросс белеткел, эгелээринин мурунда-ла чамдык Би-Хем, Тес-Хем, болгаш Танды районнарын аныктары хаактаашкыннарын эгелээр, а Эркин районга 57, Кызыл хойрагга 100 ажыг кижжи кросстун шенелде дистанцияларын каш удаа

эрткенер. Эрткен чылдарың чет-пестерин өрөнип көргөш, ол районнарнын комсомол организациалары бо чылын боттарына эки дегерлиг хаак базаларын организастап тургусканнар.

Ындыг-даа болза, областын Өвүр, Улуг-Хем районнарнын комсомол организациалары, спорттук кудуку коллективтери маргылдааларнын белеткелди эгелээрин минчага хожудадып, «хаак чок, хаакчыларнын тускай хөви чок» деп чөптүг эвес чылдагаанарга чылдак хай турарлар. Шынында ол районнарга кышкы спорттук ажылын чорудуп болур бүгү аргалар бар болгаш хаак, ооң дериг-херекселдери база четче чорутунган, анаа чүгле организастыг, шимчегин удуурталга негетинип турар.

Ам февраль 1-ден эгелеп районнарнын бири чери дээш хаак маргылдаалары эгелээ. Районнарнын комсомол организациаларынын база ында организастынган эки-тура спорт ниитилелдеринин кол сорулгазынга маргылдааларнын массалыг чоруун область улам калбартышаан, эгелээ кроссту төнчүзүгө чедир чедиркини организастап тургаш, эки түнелдерни чедип алары болгаш олче бүгү спортчуларны хаара тудуп эвилелдери болур.

В. ТОКА.

Колхозчу малчынның чедишкени

Эркин районун Мөренде коммунист эш Б. Долзатмаа «Сталинчи орук» колхозка кирген хувунден эгелээш 4 чыл ажыг үенин дургузунда ниитинин малын өстүрер талазы-биле биче эвес чедишкенин билдирип болуп келген. Эрткен чылын эш Долзатмаа бодунга быжылган 62 инек-

терин 123 баш чедир өстүрген болгаш чыл дургузунда 718 куш-хуну ажалдап алган.

Кадарып турар 83 инектерин бо чылын 166 баш чедир өстүрер хүлээлгени ол алган.

Ч. СЕРЕДАР.

ССРЭ-нин, Франциянын, Англиянын болгаш АКШ-тын даштыкы херектер министрлеринин Берлин чөвүлел хуралында. Чурукта: оң талазында—АКШ-тин Даштыкы херектер министри В. М. Молотов, СССРЭ-нин Даштыкы херектер министри Я. А. Малик, Солагай Чуруу В. Савостьяновтуу.

Дөрт күрүнелерин даштыкы херектер министрлеринин берлин чөвүлел хуралы

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр.). Январь 29-та дөрт күрүнелерин даштыкы херектер министрлеринин бешки хуралын Д. Даллес даргалаан.

Бир эвес протоколда шын бижитингени ол чүве болза, чөвүлел хурал хүн айтырынын бири пунктузун чугаалажып көөрүн дооскан болгаш бодунуң арга таварышаан ол пункттуже катпайн элээр деп Даллес медеглээ. Хүн айтырынын ийги пунктузунче шилчирин Даллес саналлаан.

Даргалакчынын саналы протоколдун шын эвес болганы-биле холбашкан будулгаазынның бодал ужурундан үнгөн деп В. М. Молотов демдеглээ. Совет төлээлерин бодалы-биле алдыга, хүн айтырынын бири пунктузун шериг, политиктиг болгаш экономиктиг үш таламгы болуп турар дээрзин элээр каш катпайн, бети-де дээрге, ийи катпайн чугаалаан деп В. М. Молотов чугаалаан. Айтырынын политиктиг талазын дугайында, база хамыктыг мурунда беш күрүнелерин бот-боттарынын аразында харылааларнын дугайында санал-ондлал элээр тодаргай солжуп болур үе биске бар турган. Министрлеринин элээр кызы хөмчөөдиг чөвүлел хуралдарына немей өрөнип көөрү-биле, хүн айтырынын бири айтырынын политиктиг талазын чугаалажып көөрүн элээр үеде сонгаарладын болур деп санаан бис.

Херектин экономиктиг талазы-биле чүл дээрге, бо чөвүлел хуралга, азы бистин чөвүлел хуралыстың бо кезезинге болган санал-онал солжужушкуннары-биле кызыгаарлатынып каап болур ийик деп Молотов уламчылап чугаалаан.

Эндере чөпөк будуруушкунуң дугайында, ону соксадырының болгаш чөпөкчеленишкенин кызыларынын дугайында айтырыг, өскээр чугаалаарга херектиг шериг талазы-биле байдалы өскө болуп турар. Улустар аразында харылаазында ол айтырыг улуг рольдуг болуп турар. Дүүнүг хуралга совет төлээлер чөпөкчеленишкенин кызыларынын дугайында айтырыг талазы-биле бодунуң саналын кириген, ынаага бөр эвес АКШ-даа, Франция-даа, Англия-даа ол саналды боттарынын канчаар көрүп турарынын дугайын чугаалаваан болза, билдингир эвес болур турган ийик. Чөпөкчеленишкенин кызыларынын дугайында айтырыгы КНО-га чугаалажып көөр болгаш чүгле чөпөкчеленишкенин кызырышкынынын дугайында эвес, харын чөпөк дүжүрүшкунуң дугайында айтырыгы чугаалажып көөрүңге тускай комиссияны тургускан дээрзин биске чугаалай бөр чалавас деп В. М. Молотов уламчылап чугаалаан. Бичалза-даа чөпөк дүжүрүшкунуң талазы-биле комиссия деп диктитиг ат кадалаан ол комиссия херек кырында ажалдавайн турар.

Чөпөкчеленишкенин бүгү-ниити кызырышкынынын талазы-биле бүгү-делегей конференциянын чылдыларынын дугайында айтырыгы шынныг болур ийик деп совет төлээлер бодап турар. Мен бодаарымга, бо саналды хүлээп алары мырнын четир болгаш бистин чурттарын чыгыш улустарынын сегизини улуу-биле хандырап ийик.

Ооң соонда чүве чугаалаан Даллес хүн айтырынын бири пунктузун министрлер доозупкан деп медеглээш, чызыг кылыпканым ол боор деп билинген. Бичалза-даа Даллес болза, чөпөкчеленишкенин бүгү-ниити кызырышкынынын талазы-биле бүгү-делегей конференциянын чылдыларынын дугайында совет төлээлеринин кириген саналын чугаалажып көөрүп турган херек чок дээрзин бүүрүдирин оралдажып турган.

Чөвүлел хуралдың чедишкенин түнелдерин чедип ап болур чүгле ийи айтырыгы бар, ол болза—Герман болгаш Австрияның дугайында айтырыгы болур, база чөпөкчеленишкенин кызырышкынынын айтырыгынын чугаалажыры «пропаганда» болур деп Даллес база катпайн бодоп турган.

Чөпөкчеленишкенин ниитизи-биле кызыгаарларын талазы-биле болгаш ол талазы-биле бүгү-делегей контролтон тургусарынын дугайында айтырыг талазы-биле улуг күрүнелерин аразында чөпшээржилге чок турда улустар аразында бар турар чөпшээржилтер узуу хуусада шиптирлетинип шыдавас деп Бидо бодунуң медеглелинге сагындырган. Ооң болду турары-биле алдыга, бири чалазында ол айтырыгы КНО шиптирлээр ужурулуг. Чөпөкчеленишкенин бүгү-ниити кызырышкынынын дугайында совет төлээлеринин резолюциянын төлөвилелден кичээнгейли-биле өрөнип көргөнин болгаш ол чорук ону ук айтырыг талазы-биле өскө резолюцияны санаалдар деп бодалга эккелгенин Бидо чугаалаан.

КНО-нун чөпөк дүжүрүр талазы-биле комиссияны чөпөк дүжүрүшкунуң дугайында дугуржулгага чедип шыдавы дээш АКШ-тын, Франциянын, СССРЭ-нин болгаш Англия-ның күженишкенин ол комиссияга каттыштары Бидонун кириген резолюцияны санаалдар турар. Бо бүгү айтырыгы министрлеринин кызы составтыг чөвүлел хуралына чугаалажып көөрүн Бидо саналдаан.

Чөпөкчеленишкенин дүжүрүр дугайында айтырыгы чугаалажып көөрүңден шуут ойналаваз чогуур, база хүн айтырынын ийги пунктузун чугаалажып көөрүңе шиптирлери-биле ол чугаалажып көөрүшкунуң чүгле сонгаарлатса чогуур дээр дугайында бодалды леткин турарын Иден медеглээ.

Ооң соонда В. М. Молотов база катпайн сөс алган.

Бир эвес чөвүлел хуралдың киржикчилери хүн айтырынын чүгле ийги болгаш үшкү пункттарын чугула деп көрүп, бири пунктуму чугула эвес айтырыларнын санынга кирир болза, чөпшээржилгени чедип аларын ол бергеледиң болур деп В. М. Молотов айткан.

Чөпөкчеленишкенин кызыларынын дугайында айтырыгы пропаганда деп санаваз ужурулуг. Чөпөкчеленишкенин кызырышкынынын дугайында айтырыгы пропаганда кылдыр дээш эвес, а ону шиптирлээр чөпөкчеленишкенин чыгыш улустар чүве-дир деп В. М. Молотов чугаалаан.

Бидонун кириген резолюциянын төлөвилелинин дугайында чүве чугаалааш, В. М. Молотов болза, атаа хамаарыштыг бодунуң бодалын чугаалаарынын мурунда ону өрөнип көөр херек деп медеглээ.

Бидонун кириген резолюциянын төлөвилелинин даштыкы херектер министрлеринин кызы составтыг чөвүлел хуралына чугаалажып көөр кылдыр шилчидер дугайында Бидо-биле Иденнин саналын деткип турарынын дугайында В. М. Молотов түнелинде медеглээ.

Ооң соонда хүн айтырынын ийги пунктузун —«Герман айтырыг болгаш Европаның айыл чок чоруун хандыраарынын сорулгаларын» чугаалажып көөрүңге киреринин мурунда баштай бир айтырыгы чугаалажып көөрүгө эргежок чугула деп санап тур деп медеглээ. Чөвүлел хуралга даргалакчы болуп турган Идене январь 27-де Герман Демократтыг Республиканын чагаазын дамытканын В. М. Молотов сагындырган. Дөрт күрүнелерин даштыкы херектер министрлеринин берлин чөвүлел хуралга герман айтырыгы чугаалажып көөрүп турар үеде анаа Герман Демократтыг Республиканың болгаш Барынын Германиянын төлээкчилеринин киржиринин эргежок чугулазын дугайында айтырыгы Герман Демократтыг Республиканың чөвүлел бодунуң чагаазында тургузуп турар. Герман Демократтыг Республиканың бо дилээни өзгө кичээнгей-биле көөрү эргежок чугула деп совет төлээлер санап турар деп В. М. Молотов чугаалаан.

Барынын Германиядан ынгыч дилел келбөөн, ынаалза-даа Барынын Германиянын төлээкчилери бо чөвүлел хуралга боттарынын бодалын тайылбырларын чөвөвейн барып болур деп совет төлээлер бодалайн турар деп В. М. Молотов чугаалаан.

Герман айтырыгы чугаалажып көөрүңге киржири-биле Герман Демократтыг Республиканын болгаш Барынын Германиянын төлээкчилеринин чалаар дугайында саналга АКШ-тын төлээлери чөпшээржил шыдавас дээрзин Даллес медеглээ.

Герман айтырыгы чугаалажып турар үеде чөвүлел хуралга Германиянын ийи кезектеринин төлээкчилерин чалаарына Бидо биле Иден база удурланганнар.

Барынын талакы үш күрүнелеринин министрлеринин бодалына В. М. Молотов шиптирлери-биле удурлаанын чүве чугаалаан.

Бо чөвүлел хуралга австрий айтырыгы чугаалажып көөрүп турар үеде мааңа Австриянын төлээкчилеринин киржирине Франциянын, Англиянын болгаш Каттышкан Штаттарын төлээлери чөпшээржил турар дээрзин билдингир. Бир эвес герман айтырыгы чугаалажып көөрүп турар үеде Германиянын төлээкчилеринге хамаарыштыг база-ла ынааар кылбас болзувусса, бисти кым-даа билбес болур деп В. М. Молотов чугаалаан.

1951 чылдың төнчүзүндө КНО-га герман айтырыгы чугаалажып көөрүп турганын В. М. Молотов сагындырган. Политиктиг тускай комитеттин чугаалажып көөрүп турар айтырынын талазы-биле ол комитетке чүве чугаалаары-биле Германиянын

барынын болгаш чөөн зоналарынын, база Берлиндин тус-тус секторларынын тускай төлээкчилерин чалаар деп комитеттин доктаатканын чугаалап турар шиптирлин миңан, 1951 чылдың декабрь 4-те хүлээп алган турган.

Бир эвес бис бурунгаарлап турар болзувусса, азы бети-ле дээрге, аткаарлавайн турар болзувусса, бис Кол Ассамблеянын 1951 чылда кылганындан дора эвес шын кылыр ужурулуг бис деп В. М. Молотов чугаалаан.

Бо берлин чөвүлел хуралына герман айтырыгы чугаалажып көөрүп тургаш, Чөөн-даа, Барынын-даа Германиянын төлээкчилеринин санал-оналдарын чугаалажып көөрү-биле болгаш чугаалашпас-даа ужурулуг бис Санал-оналдарын үс-күдөжикшинден шынныг чугула төрүтүнүп үнер деп чүве билдингир болгай деп В. М. Молотов айткан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилеринин боттарынын санал-оналын чугаалаарынын мурунда, Герман Демократтыг Республиканын чагаазын санал-оналын болгаш Герман Федералдыг Республиканын санал-оналын дынаары-биле бо чөвүлел хуралга Германиянын ийи кезектеринин төлээкчилерин чалаар деп совет төлээлеринин саналын В. М. Молотов түнелинде база катпайн каттаан.

В. М. Молотовтун чүве чугаалаанынын соонда Бидо биле Иден база катпайн чүве чугаалаан. Герман айтырыгы чугаалажып көөрүңге, Германиянын ийи кезектеринин төлээкчилерин чалаар дугайында совет саналда дөрт болгаш тодаргай саналдар бээринден чайтай бергеннер.

Бо чөвүлел хуралга герман айтырыгы чугаалажып көөрүңге киржири-биле немец улустуң төлээкчилерин чалаар дугайында совет саналга тодаргай харынын бээринден Иден-даа, Бидо-даа чайлап турар дур-дур деп В. М. Молотов медеглээ. Чөвүлел хуралдың киржикчилери бо айтырыгы чугаалашпас, чөвүлел хуралга немец төлээкчилерин чалавас херек деп санап турар чалавас боор. Бичалза-даа мен ооң-биле чөпшээржил шыдаваз-тыр мен деп В. М. Молотов медеглээ.

Орайтай бергенин ужурунда, совет төлээлеринин тургускан айтырыгы чугаалажып көөрүң дараазындагы хуралче шилчтикенин даргалакчы Даллес медеглээ.

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр.). Январь 30-де Дөрт күрүнелерин даштыкы херектер министрлеринин алдыгы хуралын Ж. Бидо даргалаан.

Хүн чурумунуң ийги пунктузун —«Герман айтырыг болгаш Европанын айыл чогун хандыраарынын сорулгаларын» чугаалажып көөрүңге киржирини-биле Герман Демократтыг Республиканын болгаш Герман Федералдыг республиканын төлээкчилерин чалаар дугайында совет

(Уланчызы 4-кү арнында).

Дөрт күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң берлин чөвүлел хуралы

(Төңүзү. Эгези 3-кү арында).

төлөөлөрүн киригени саналып чугаалажып көөрү үргүлчүлээр.

Германияның ийи кезектериниң төлөөлөрүн чалаар дугайында совет делегацияның саналының талазы-биле министрлер чүве чугаалаарын күзөр турар ирги деп даргалачкы Ж. Бидо айтырган.

Чөөн база Барын Германияның төлөөлөрүн хуралга чалаваза ажырбас боор деп санап турарын А. Иден меделгези.

Дээрги Иденниң меделгелин кичингеге хүлээп алдым, ынчалзажык, министрлерниң чөвүлел хуралына Чөөн болгаш Барын Германияның төлөөлөрүн, герман айтырыг талазы-биле оларның бодалын дыйнаар төлээде, чалаарын таарымчалыг боор деп совет төлөөлөр бодавышаан турар дээрзин меделгези херектиг болурун санап турар мен деп В. М. Молотов чугаалаан.

Январь 29-та хуралга чугаалаан бодалымын үргүлчүлээр турар мен деп Д. Даллес меделгези. Чөөн Германияның болгаш федералдыг республиканың төлөөлөрүн маңа чалаар дугайында дээрги Молотовтуң саналының талалакчызы эвес мен деп ол чугаалаан. Дөрт күрүнелерниң министрлериниң чөвүлел хуралына чалаар болурун күзөр турарын Барын Германияның чалаа боду илеретпезин дээрзин Даллес немээн.

«Бүгү герман улусту төлээлеп болур Герман чазак тургустунгуже чедир Барын болгаш Чөөн Германияның төлөөлөрүн чалаарын маңа ажырбас боор» деп Бидо меделгези. Ооң соонда Бидо даргалачкы болганда хүн чурумунуң ийги пунктузун — «герман айтырыг болгаш Европаның айыыл чок чоруун хандыраарының сорулгалары» чугаалажып көөрүн уламчылаарын савалдаан.

Хүн чурумунуң ийги пунктузунуң талазы-биле чамдык чазалгаларын

январь 29-та хуралга кылганын болгаш чамдык саналдарын киригени Иден меделгези. Аңаа немээр чүвем чок деп Иден меделгези.

Иден январь 29-та хуралга Германияны каттап каттыштыраарының мооңа аңаа «чурумун» баш бурунгаар көрүп турар англи планын саналдаан билдингир: бүгү Германияга дөрт ээлеп чагырар күрүнелерниң ажилдап кылганы сонгулда хоойлузунуң үндөзүнине «хостуг сонгулда» деп адаар чүүл; ынчангаш конституция ажилдап кылырынга согутурган национал хуралды чыылар, ол болбаанда барын талага бонн федералдыг республиканың эрге-чагыргазы, а чөөн талага Герман Демократтыг Республиканың эрге-чагыргазы хевээр турарын үргүлчүлээр; национал хуралдың дөзүн конституцияга дүүштүр иници герман чазакты тургузар база ол чазакка федералдыг республиканың чазанын-даа, ГДР-ниң чазанын-даа бүрүн эргелерин дамчыдып бээр; Германия-биле тайбыч керезин чарар дугайында чугаалажышкын, ооң мурундаан үстүндө адатынган иници герман чазак кириж ужурулуг. Ол чазак «федералдыг республиканың болгаш Германияның совет зоназының улустар аразының эргелерин болгаш хүлээлгелерин бодунга алыр бүрүн эргелиг болур» деп Иденниң планында айтылган.

Ол бүгү «чурумнар» боттанып турарының үе-чадазында кандыг-бир хевирге ээлеп чагырар күрүнелерниң контрол функциялары артып калды, а даштыкы шериглер Германияның девискээринге артып калыр деп Иденниң чугаалааны планда көрдүнгөн, ынчалзажык, Германияны ээлеп чагыртыры каян база кандыг хевир-биле доостурун дугайында чүү-даа чугаалаан.

Ооң сөвүлүнде, мооңа аңаа меделгели кылган В. М. Молотов сес алган.

Германияның Чөөн-даа болгаш Барын-даа кезектериниң немес-териниң санал-оңалын херекке алыры эргежок чугула. Ооң-биле калды Германияны демократтыг болгаш тайбычга ынакшылдыг эгелерге эң дүргөн каттыштыраарын хандыраар дээш оралдажып турар герман улусту ол күштерин Герман Демократтыг Республика харын төлээлеп турар деп чүвениң дугайын утуп болбас. Ол дээрге, тайбычның эрге-ажыктарына, Европаның айыыл чок чоруунун эрге-ажыктарына тааржып турар. Тайбычга ынакшылдыг бүгү-ле чурттар бо талазы-биле Герман Демократтыг Республиканы деткир ужурулуг.

Бир тээ дээрги Иденниң планы нити герман сонгулдаарының соонда Германия ам Барын Германияга дөгетинип турар бонн болгаш париж дугуржулгаларын күштүг болуп артар бе азы артпас бе дээрзиниң дугайында айтырыгы хостуг шийтпирлөөс аянныг чүүлдү барымдалап турар болганда ол сонгулдаарының соонда эзулуг хостуг Германияның дугайында чүнү чугаалаар боор.

Бонн дугуржулганы Германияга чартык ээлеп чагыртылганын корумчурму он-он чылдар бурунгаар хевээр артыраарын оралдажып турар билдингир-ле болгай. Биндиг болганда ол дугуржулга-биле донашкан Германияга бодунуң иштики херектеринге, бодунуң иштики политиказынга холдун хостуг чоруу болбас.

Париж дугуржулганын алыр болза, ол Германияны күрүнелерниң 50 чыл бурунгааргы тодаргай шериг бөлүглекшишкенин дугунонга шуут чыпшыр шарып турар деп чүвени ында дөрт чугаалап турар. Бичаарга бир эвес нити герман сонгулдаарының соонда Германия париж дугуржулганы күштүг болуп артар бе, азы артпас бе деп айтырыгы хостуг шийтпирлеп шыдавас болур чүве болза, бо таварылгада хостуг Германияның дугайында кандыг чугаа турар чүвөл? Херек кырында мырынай өске байдалдыг болуп турар ышкажыл.

«Европаның камгалал нитилежилгези» дээр чүвениң дугайында париж дугуржулганы герман доктаамал армияны каттап тургузарының аргазын ат турар герман милитаристерин холун сула салып турар. Шак ындыг «хостуг чорук» бо таварылгада баш бурунгаар көрдүнгөн. Бичалза-даа ооң герман улуска эзулуг хосталга-биле нити чүү-даа чок.

Совет Эвилели өске турушта туржуп турар, ынчангаш барын талакы күрүнелер Европада тайбыч болгаш айыыл чок чорукту бажык-лаарының эрге-ажыктарын удуртуп болдуруп алгаш, ол турушка каттыжар болза, күзенгич болуп ийик. Нити герман сонгулдаарының соонда Германия күрүнелерин кайы бир бөлүглекшишкенинч дугайында кандыг-даа дугуржулгалар-биле долбашбан туруун дээш, Германия тайбыч болгаш демократтыг орукка бажы-биле туруп ол, бодунуң чүле иштики херектерин эвес, харын бодунуң даштыкы херектерин база хостуг шийтпирлөөн дээш дугуржулганы чедип алыр ужурулуг турган ийик бис.

Бистер Германия чангыс-аай болгаш хамаарышпас, демократтыг болгаш тайбычга ынакшылдыг герман күрүне кылдыр каттап төрүтүзүн дээрзиниң дугайында сагыш салыр ужурулуг бис. Херек кырында шак ындыг хостуг Германия бодунуң жомаларына каян-даа кыжын болбас болгаш Европаның тайбычга ынакшылдыг күрүнелерин ортузунга улуг күрүнелерин бирээш болуп, төлөпиг черин ээлеп алыр.

Чугаалажып турар айтырыгың талазы-биле совет төлөөлөрүниң баштайгы сагындырылары мындыг-дыр.

Бистер дараазындагы меделгеле герман айтырыгының талазы-биле бистин туржувасту болгаш саналдарывысты тайылбырлаар бис.

Ооң соонда чугаалажып турар айтырыгың талазы-биле АКШ-тың туржун тайылбырлап, Даллес чүве чугаалаан. Герман айтырыгы-даа, Европаның айыыл чок чоруун хандыраарының дугайында айтырыгы-даа кады көөрүн төөгүлүг дуржулга негеп турар деп чүвеже айтырыдан ол эгелези. Делегейниң ийи дайынны бистин хуралдап турары-ыс бо хоорайдан өөскүдүп үндүргөн, чөвүлел хуралда төлөөлөрүниң

дөрт күрүнелерниң ийизи — Франция биле Совет Эвилели — делегейниң бирги-даа, ийиги-даа дайыннарын үезинде халдашкына таваржып турган, а Англия агаардан халдашкына таваржып турган деп Даллес чугаалаан. Бистин бүгү дөрт чурттарымыс герман агрессияга удур туржур дээш боттарының бүгүлүк болгаш материалдыг курал-мырларын ийи удаа чыгар ужурулуг болган.

Дөрт күрүнелерниң амыдыратчы эрге-ажыктары герман агрессияның база дагы болур чоруун болдурбас дээш бүгү-ле болдунар чүүлдерин кылырын негеп турар деп Даллес меделгези. Чөвүлел хуралда көрдүчүп турар айтырыг ийи талазы-лыг деп ол айткан: бирээде, Германияны каттыштыраар, а ийиде, ол каттышкан Герман тайбыч Германия болурун хандыраар херек деп ол чугаалаан.

Даллес ол ажык меделгеледи кылгаш, герман айтырыгы шийтпирлээриниң тодаргай оруктарының дугайында айтырыгже шилчези. Ооң-биле кады ол Иденниң саналдаан планын чүүлдүг деп көрүп, ол план «тодаргай, улангыр болгаш күзөл чүткүлдүг» план деп санап турарын меделгези. Бичангаш Британ саналдаан аңаа ат салып турар мен деп Даллес чугаалаан.

Иденниң планында көрдүнгөн «хостуг сонгулдаары» дээр чүве герман улустуң эзулуг тура-сорук илеретилгенин хандырып болур деп бундуредирин Даллес бодунуң чугаазына оралдашкан.

«Европаның камгалал нитилежилгези» АКШ барын талакы күрүнелерниң база бир өске шериг бөлүглекшишкени-биле — сонгу-атлантка блогу-биле холбаштыраарына күзөлдүп Иденниң айткан.

Даллес бодунуң чугаазын АКШ-тың күзели Европада айыыл чок чорукту хандыраары болур дээр аянныг меделгеле-биле дооскан.

Ооң соонда Бидо чүве чугаалааш, Францияның төлөөлөрүн бодалын тайылбырлаан хүн айтырыгының ийги чүүлдүң формулировказы герман айтырыг-биле Европаның айыыл чок чоруунуң дугайында айтырыгың аразында харылзааны айттып турар деп ол чугаалаан. Бидо ындыг харылзаа бар дээрзинге маргшпай турар мен деп меделгези, француз төлөөлөрүниң күзели болза, герман айтырыгының талазы-биле бүгү улустарың айыыл чок чоруунуң дугайында айтырыгың шийтпирлөөшкенин хандыраарына салышкын болуп шыдаар шак ындыг шийтпир болур деп чүвени бундуредип турган. Бичалза-даа ооң соонда Бидо Германияны барын талакы күрүнелерниң ботландырып турары Европаның камгалал нитилежилгези деп ат-биле сурагжаан барын талакы күрүнелерин шериг бөлүглекшишкенинч кириштериниң политиказын камгалай берген. Германияның болгаш Европаның чарлышкынының шак ындыг политиказы барын талакы күрүнелерге дөгетинген чүве дээр аянныг, херек кырында фактылар-биле дүүшөс бадаткалды Бидо каттап турган. Бидо Англияны болгаш АКШ-тың даштыкы херектер министрлери ышкаш герман айтырыгы шийтпирлээрде хамыктың мурунда Германияга «хостуг сонгулдаары» дээр чүвени чорударында эгелезе чогуур деп бадаткап турган. Европаның камгалал нитилежилгези дээр чүве Европада «айыыл чок чорукту магалдылаш» берип турар дээр аянныг чүвени шак мыңаар көргүзөрин Бидо оралдашкан.

Иденниң планының кол шугумнарын бодунуң чүүлдүг деп көрүп турарының дугайын Бидо меделгези. Ол план Германияның чангыс-эвин каттап тургузарыңче угланган дээр аян-биле ол бадаткап турган.

Бидо бодунуң туржун тайылбырлап доосканың соон дарый Иден ооң киригени планынч талазы-биле министрлерниң кылган сагындырыларына дараазындагы хуралда харылаар мен деп меделгези.

Министрлер дараазындагы хуралга февраль 1-де чыгыр деп дугуржул алган. Ол хурал ССРЭ-ниң Дээди комиссарының Германияда Унтер-ден-Линденде турар черинге болур.

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр). Даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралы февраль 1-де Германияда ССРЭ-ниң Дээди комиссарының Унтер-ден-Линденде турар черинге ажытылган. Хуралды В. М. Молотов даргалаан.

Министрлер хүн чурумунуң ийги пунктузун — «герман айтырыг болгаш Европаның айыыл чок чоруун хандыраарының сорулгалары» чугаалажырын үргүлчүлээр.

Чугаалажып турар айтырыг талазы-биле сагындырылары Бидо кылган. Министрлерниң январь 29-тагы хуралына Иденниң саналдап киригени планының кол чүүлдери биле бодунуң чөпшээрелерин турарын ол база каттап бадаткаан. Ук план чугаалажып көрүүшкүнүң үндөзүнине салдынган болуп болурун Бидо бадаткаан болгаш саналдар болуп турда, немелде сагындыры кылдыр эргени бодунга артырган. Иденниң планының баш бурунгаар көргөн хайгааракчы комиссияның составының дугайында айтырыгга сагындырылар-биле ам дээрде кызыгаарлатынай деп Бидо чугаалаан. Айтынган план эзугаар, ол комиссия дөрт күрүнелерниң төлөөлөрүндө кайзын-даа хамаарышпас кижилерниң киржилгезин-биле азы киришпези-биле, тургустунар болгаш нити герман сонгулдаар чорударына контролду ботландыра ужурулуг дээрзи билдингир. Хайгааракчы комиссияның составына кайзын-даа хамаарышпас чурттарың төлөөлөрү киришкен турарын таарымчалыг деп баш бурунгаар санаанын Бидо меделгези, ооң сөстөрү-биле алырга, ол чорук ол комиссияга шийтпирлер хүлээп алырда хөйүнүң инициализация ажылаарын чингедир.

Бидо оон ынай Иденниң планынч талазы-биле совет төлөөлөрүниң баштайгы сагындырыларын көргүскөн январь 30-деги хуралга В. М. Молотовтуң меделгелинге доктаган.

Молотовтуң сагындырыларының «эки талазы» болза, оларда хостуг нити герман сонгулдаары чорударына үкелээшкени берип турары болур деп санап турарын Бидо меделгези. Ооң-биле кады Бидо эзулуг хостуг сонгулдаар Иденниң саналдарының үндөзүнине хандырылган болуп болур дээр янылыг бодалды тургузарын кызыдып турган.

Даштыкы херектерин француз министри, нити герман сонгулдаарының түңгелдине герман күрүне херек кырында хостуг болуру база бодунуң иштики-даа, даштыкы-даа политиказына херек кырында хостуг холдарлыг турары дээш Совет чазак туржуп турар дугайында В. М. Молотовтуң чугаазына оон ынай доктаган. Ол дугайы, январь 30-де В. М. Молотов бодунуң меделгелинге көргүскени ышкаш, Иденниң планында ынмейн турар. Совет төлөөлөрүниң кылган негелде барын күрүнелер боттарының сөвүлү ийи чылдар ишинде Совет Эвилелинге ноталарына камгалал турганы тезистер-биле дугжуп турар-дыр дээр хөвүнү Бидо ындыг турбуже-ле бадаткаан. Иденниң планын эзугаар алырга, оон, Бидо бонн чазактын ат салганы даштыкы политика бадаткаан, ооң ишинде «Европаның камгалал нитилежилгезиниң» составына Германияны кириер дугайында париж дугуржулганын бүгү Германияга кончук дүргөн тардыр дугайында болбайн турар деп Бидо меделгези. Германияны каттыштыраарының негелде бадатка кылдыр, оу «камгалал нитилежилгезинге» кириерин Франция көдүрбейн турар, ынчалза-даа, өске талазында, аңаа Германияны кириер хорур деп санавайн турар дугайын ол немээн.

Иденниң планынч Германияга сонгулдаарың белектелген-даа, оларын чорударың-даа ээлеп чагырар күрүнелер бүгү талагы хайгаараарын баш бурунгаар көрүп турар болгаш немец демократтыг күштерге идегес чорукту бодунуң турарын чүүлдөрүн бодунуң таарынып турарын Бидо база каттап оңалдып демделгези. Фактыларга удураштыра-ла, Бидо бонн дугуржулганын Германия-биле тайбыч керезин чарарын дүргедиринче угланган дээр янылыг камгалал турган, шындында ол дугуржулга болза, Барын Германияга ээлеп чагырар күрүнелерин эргелелин АКШ-ка, Англияга, база Францияга үр хуусада бажылап турары кымга-даа билдингир болгай.

Бидонун соонда санал берген Иден бодунуң чугаазына, ам министрлерниң чугаалажып көрүп турары хүн чурумунуң ийги пунктузунда герман айтырыг Европаның айыыл чок чоруун хандыраарының айтыры-биле калсыраштырып турар деп меделгези. Ол болза, дээр Молотовтуң редакциязы-дыр, ийи айтырыгыңды чурумунуң гузары шын болур дээрзини шуут чөпшээрер мен деп чугаалаан. Герман айтырыг шийтпирлээр Европаның айыыл чок чоруун магалдылаарын бонн каттай кириер ужурулуг деп савалдаан. Бис шуптувус хостал болгаш демократияны бадал чурттаар арганы Герман улуска делегейниң хосталгага ынакшы улустарының аразына ол боду орну элээр аргалыг тургузар дүүлгелиг бис. Ол принип Потсдам дугуржулганын киригенин турган, дээрги Молотов ол дугайы январь 25-те сагындырган. Ол принипти деткир хүлээлгелиг бис, ынчалзажык ол болза, Потсдам дугуржулганын бугу негелдери бөгүн ажылатынган турар дээр ол эвес-тир.

Герман агрессияның каттап тургустунуң келринге удура магалды болуру эргежок чугулазы-биле Иден чөпшээрешкен болгаш герман айтырыгга дөрт күрүнелерниң сорулгалары чангыс-аай дээрзин бадаткаан. Бис чүгле ол сорулгаларын каттап чедип алыр дээрзин харишкак болуп турар-дыр бис деп ол меделгези. Барын күрүнелерниң бодалы болза, Германияны тайбычга ынак улустарың составына кириери болур деп Иден чугаалаан болгаш өчкө орук «Европаның камгалал нитилежилгези» тургузарында болур дээр хөвүнү бадаткап турган. «Европаның камгалал нитилежилгези» камгалаларының эрги, шагдала үйдүндү болгаш шагдала ойтур шаптырган чүүлдерин каттап чыгышаан, Иден ол камгалалың характерлиг дээр янылыг Совет Эвилелинге удура агрессия белектелээрин херезге бараан болбайн турар болгаш герман милитаризмин каттап төрүтүндүреринче уланмаан дээр янылыг хөвүнү бадаткап турган.

Иден, ооң чугаалааны-биле алырга, үш барын күрүнелерин туржун түнөп көрүшаан, олар Потсдам дугуржулганын баш бурунгаар көргөн «дөрт күрүнелерниң контролчөө» эеп келир арганы чок болгаш «Германияны Европада өске күрүнелер-биле каттыштыраары» эң чүүлдүг деп санап турарлар деп меделгези.

Нити герман чазак «Европаның камгалал нитилежилгезинге» дугайында керээ хүлээп алыр хүлээлге-биле азы улустар аразының кандыг-даа өске хүлээлгелеринге баш бурунгаар харылдашкан турарын негээр бодал менде чок деп Иден меделгези. Бичалзажык барын күрүнелерин санап турары ышкаш, нити герман чазак «оун кылырын күзээр» деп ол немээн.

Нити герман сонгулдаар дугайында англи планынч баш бурунгаар көргөн саналдары немец демократтыг күштерге идегес чорукту бадаткап турар дээр дугайында В. М. Молотовтуң сагындырыларына киргези, Иден нити герман сонгулдаар ээлеп чагырар күрүнелерниң контролчөө-биле белектелер болгаш эртер ужурулуң албадарын уламчылап турган болгаш ындыг сонгулдаар немец улустуң күзөл-соруун херек кырында илередиринге чөпсөк болуп болур дээр хөвүнү бадаткап көргүзөрин кызып турган.

Ооң сөвүлүнде, «герман айтырыг болгаш Европаның айыыл чок чорун хандыраарының сорулгалары» деп меделгеледи В. М. Молотов кылган.

В. М. Молотов бодунуң меделгели доозуп тура совет төлөөлөрү ийи саналдарының сестерин Англияны, Францияны база АКШ-тың даштыкы херектер министрлеринге дамчыдып берген: «Германия-биле тайбыч керезиниң дугайында Совет чазактын төлөөлөрү болгаш «Германия-биле тайбыч керезин белектелээрин» база герман тайбыч керээ талазы-биле тайбыч конференцияны чымылдырынын дугайы».

Ооң-биле февраль 1-иниң хуралы доозулган.

(Совет төлөөлөрүниң саналы дараазындагы дугаарга үнер).

Харысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ. Кызыл хоорайда Комсомол кудумчунда № 6 бажында чурттап турар хамааты Петр Сергеевич Босенко ол-ла бажында чурттап турар калайи Лидия Игнатъева Громовадан чарлыр дугайында билдинишкын кириген. Ук херекти Кызыл хоорайның улус судунуң № 1 участогунга көөр.